

Hasan Ali Toptaş'ın 'Gölgesizler' romanını, kurgu itibarıyla büyülmüş gerçekçi, anlatım tekniği itibarıyla da modern roman olarak tanımlayabiliriz. Romanın Denizli yöresinde anlatılan bir masalla paralellik büyülmüş gerçekçi yapısını daha da güçlendiriyor

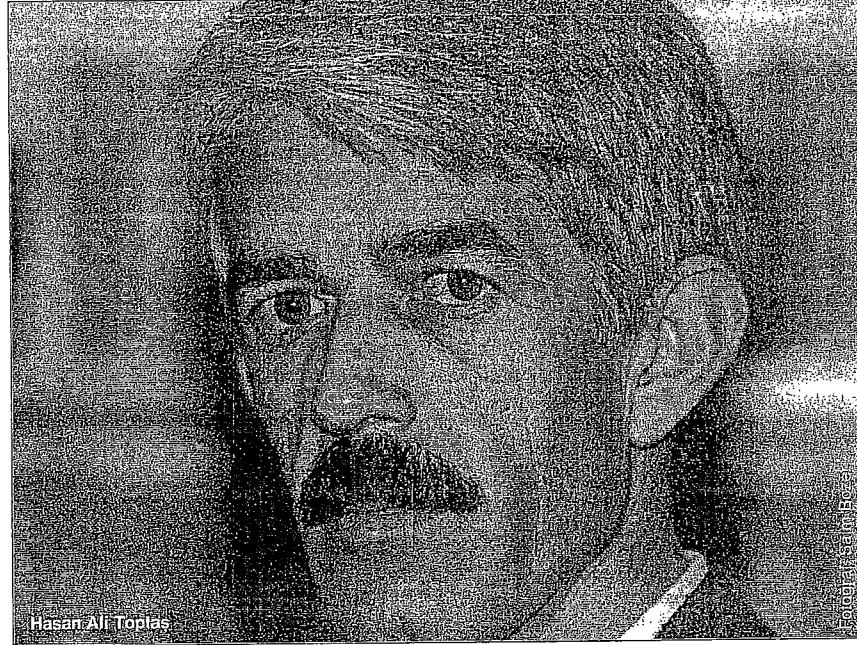
Büyülmüş gerçekçilikle modern anlayışı kaynaştıran bir roman

GÖLGESİZLER

SEVAL ŞAHİN

Hasan Ali Toptaş, son dönem Türk edebiyatında adından söz ettiren ve gelecekte de ettirecek bir yazar. Gerek anlatım tekniği gerekse kurgusuyula başarılı yapıtlar ortaya koyuyor Toptaş. Bu yapıtlarda, en çok göze çarpan unsurlar ise zamansızlık ve belki de kurguya rağmen kurgusuzluk. Yazar, öyküyle başlayan edebî hayatını, romanla devam ettirmiş ve bütün romanlarıyla birer ödül almış. Bu romanlardan biri de 1994 Yunus Nadi Roman Ödülü'nü kazanan 'Gölgesizler'. (Yeni basım: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2003)

'Gölgesizler'de yazar, bugün dünya edebiyatında kendine çoktan bir yer edinmiş olan büyülmüş gerçekçiliğin unsurlarından yararlandığı gibi modern roman tekniklerinden de yararlanmış. Kitabı, kurgu itibarıyla büyülmüş gerçekçiliğe, anlatım tekniği itibarıyla ise modern romana dâhil etmek belki de en doğrusu. Romanı kurgu itibarıyla büyülmüş gerçekçi olarak tanımlamamızın nedeni; bu anlatı türünün en belirgin özelliklerinden olan şiirselliğe sahip olması ve elbette gündelik hayatı efsaneleştirilmesi.

Hasan Ali Toptaş

Büyülmüş gerçekçi yazarlar, gündelik hayatta her gün karşımıza çıkan şeyleri o kadar büyülmüş bir şekilde anlatırlar ki büyü ve gerçeğin iç içe geçtiği bir dünyanın içinde buluveririz kendimizi. Hasan Ali Toptaş da tıpkı Marquez'in romanlarında efsaneleştirdiği kasabası Mocando gibi efsaneleştiriyor kendi doğduğu ve büyüldüğü yerleri. Bu yerlerin anlatımında yıllarca süren yağmurlar, geleceği önceden gören kişiler, yok olan ve birden bire karşımıza çıkan insanlar ile bireylerin artlarında bıraktıkları esrarlar örüyor romanları.

'GÖLGESİZLER' ROMANINDA BÜYÜLMÜŞ GERÇEKÇİ ÖZELLİKLER

Bu romanında Toptaş, tıpkı büyülmüş gerçekçilerin yaptıkları gibi efsanelerden ve masallardan kuruyor romanını. Önce kasabadan Cangil Nuri'nin, ardından kasabanın en güzel kızı Güvercin'in kaybolması ve nihayet bütün bunlara çözüm bulamayan Muhtar'ın ortadan yok oluşu. Aslında neredeyse kasabadaki herkes bir yerlerde kaybolmuştur ve nereden çıkıp gelecekleri bilinmemektedir. Hatta kimi zaman kasabanın bile

varlığından şüphe eder okur. Bu kayıplar arasına yazar, kimsenin bilmediği kayıp ilişkileri de yerleştiriyor. Örneğin kimse Bekçi ile Rıza'nın kızı Hacer arasında yıllardır süren ilişkiyi ve bu ilişkinin meyvesi olan oğulları Ramazan'ı bilmediği gibi Asker Hamdi ile Aynalı Fatma'nın ilişkisini ve Asker Hamdi'nin Aynalı Fatma'nın bütün dişiliğini aldığı gece ortaya çıkan ateşle samanlığın yandığını ya da Hamdi'nin güçlü erkekliğinin ürünü olan on iki tane çocuğunun kimler olduğunu bilmiyor. Herkes sadece birbirine bu olanları anlatıyor ama kimse gerçeğin nerede ve kimde saklı olduğunu bilemiyor. Sıradan insanların olağanüstü bir hâle gelmesi de böylece sağlanıyor. Aynalı Fatma, kimsenin bitiremeyeceğini sandığı dişiliğini neredeyse yüzlerce erkekle paylaşıyor ve bunu savaşta kadınsız kalan erkekleri memnun etmek gibi kutsal bir hizmet anlayışına dayandırıyor. Asker Hamdi ise erkekliğini cömertçe kullanmasını kadınları memnun etmek gibi kutsal bir görev olarak kabul ediyor ve onların rahimlerine döller saçıyor. Kasabanın diğer bireylerine de olağanüstü özellikler yükliyor yazar. Nuri, kaybolduğunda nereye gittiğini soranlara kendisinin de anlayamadığı zamansız bir süreçten bahsediyor. Onu aramak için seferber olan köylüler her taraftan onunla ilgili bir sürü haber getiriyor, buldukları yerden Muhtara telgraflar çekiyorlar, kimse bulamıyor onu; ancak Nuri kendi çıkıp geliyor sonunda. Bu kayboluş sürecinde yıllar geçiyor ve zamanla Nuri'nin nerede olduğu bir efsane gibi yayılıyor her

vere bir destan gibi kayboluşuna ve bu-
lunuşuna göre dair farklı çeşidemeler uy-
lunduğuna. Muhtar ise Latin Amerika'nın
diktatörleri gibi seçimlerde tek adaydır
olmese sonsuza dek sürecektir yöne-
ve olmeseydi. Tıpkı büyütlü gerçekçilerin
ro-romanları diktatörlerin mitleştirilme-
mişleridir. Bu mitleştirilmiştir romanda; an-
cağıdır insanlıdır.

Bu kasabadaki herkes gibi Güvercin'i
kötülemekle suçlanan Cennet'in oğlu da
başlıca bir kişiliktir. Güvercin'i ka-
şımakla suçlandıktan sonra aklını kaçır-
mamak için yılanlarla arkadaş olur ve
bir yılanı sürekli yanında dolaştırmaya,
bir yılanı çocukları eğlendirmeye başlar.
Bir zamanlarda "Kar neden yağar kar?"
diye sorular dolaşır kasaba sokakların-
da. Sonunda beline doladığı bir yılanın
kendini vemesiyle beli bir dal ka-
dır. İnsan ve nefessiz kalarak çocukları
yanında ölüyor. Oysa kaçtığı id-
diasında Güvercin'i de dağların eteğin-
de bir arde kimesinin içinde bulup ka-
şımaya yeltenir. Yine Cennet'in oğlu-
dur. Bir süre sonra Güvercin'in hamile
olup olmadığını Bütün kasaba Cennet'i
ni oğlunun üstüne yürür. İlçeye gittiğini
söyleyen bir daha da ortalarda gözük-
meyen Muhtar'ın görevini üstlenen Bek-
ci Cennet'in oğlunu linç edilmekten
kurtarmak için Muhtar'ın, gidişinden
Berber kapalı duvar odasını açarak onu
gen sokmaya çalışır. İşte tam bu sırada
da Muhtar'ın cesediyle karşılaşır. Muhtar
kendini aşmıştır. Yılanlar kokudan büt-
ün kasaba mahalsiz olur. Halbuki bu ko-
layın Cennet'in oğlu uzun zaman önce
ölüp gitmiştir.

Kasabadaki sıra dışı olaylar bütün
bunlardan ibaret değildir. Hacer'in oğlu
Ramız'ın kendini kovalayan bir atın
yardımıyla kapıyı dışarıya çı-
karak bakan çalır ve haykışlarla can ve-
rir. Akınaz'ın babası olduğunu sanan
İzzet ise onu öldürmek için dağlarda
peşinde dolaşır her gün. Atı bulamaz, ama
günlük birinde karda kışta kasabanın et-
rafında dolaşan bir ayıya rastlar. Bütün
kasaba halkı işi aykustuna yatmamış bu
ayının başında bir gün ölür ve el birliği-
yle onu çıkarır.

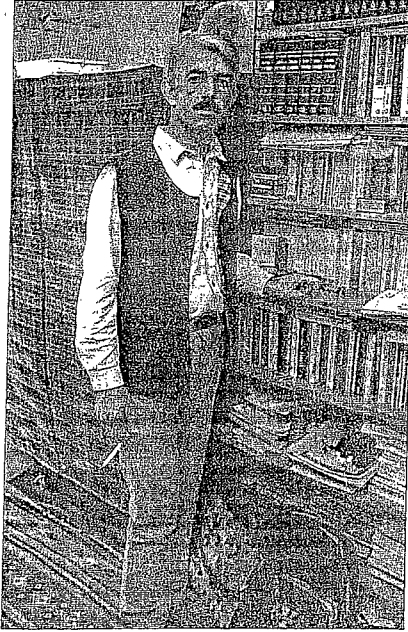
Güvercin bu anduktan ve hamile ol-
duğu anlaşıldıktan sonra babası Reşit
onu bir ahıra kapar ve kimse içeri gi-
remesin diye kapısında nöbet tutar ay-
larca. Bu arada künden hamile kaldığını
birlikte bir haber cevap vermez Gü-
vercin. Sonunda bebeliği sona erer ve
ahırdan Güvercin'in ve bebeğin çığlıkla-
rı duyulur. Kasaba için girdiğindeyse
büyük bir şaşkınlık peşine, çünkü be-
ber bir aydan peydahlanmıştır.

Çocukları üzere eser büyütlü ger-
çekçilerin bütün özelliklerini taşımak-
tadır. Yazar romanın kurgusunu ola-

ğanüstü olaylarla bezeli halk anlatılarına
dayandırarak oluşturmuştur. "Yüzyıllık
Yalnızlık'ta sırtı kertenkele şeklinde bir
bebeğin dünyaya gelmesi gibi, bu ro-
man da yarısı ayı yarısı insan bir bebe-
ğin dünyaya gelmesiyle sona erer. As-
lında her iki yazar da bunu bilinçli ola-
rak yapar. Marquez, "Yüzyıllık Yalnız-
lık'ta "edebiyat insanlarla eğlenmek için
bulunmuş en iyi eğlencedir" sözünü bü-
yütlü gerçekçi sahneler yaratarak kanıt-
lar... Her iki yazar da okura "Acaba ger-
çek ne?" sorusunu düşündürür.

ANLATIM TEKNİĞİ AÇISINDAN 'GÖLGESİZLER' ROMANI

'Gölgesizler', anlatım tekniği açısın-
dan bakıldığında büyütlü gerçekçilikten
ayırılır. Çünkü büyütlü gerçekçilikte ro-
man, romanın konusu değildir. Burada
yazar, bizzat romanını ve yazarını roman-
nın konusu hâline getirmiştir. Örneğin
berberin şehirdeki müşterilerinden biri
bir romancıdır ve berber ona "Hâlâ ro-
man yazıyor musun?" diye sorar. O da
"Yazıyorum" diye cevap verir. Romanın
kahramanlarıysa çoğu zaman neyin düş-
neyn neyin gerçek olduğunu anlaya-
mazlar. Muhtar, önünde duran kasaba-
nın, Güvercin'in ve Cingil Nuri'nin ger-
çekten var olup olmadıklarını düşünür
bir zaman. Aynı düşünceye kasabaya
nereden geldiği bilinmeyen Berber ve
kasabayı korumayı vazife edinmiş olan
Bekci de kapılır. Hatta şehirde berber
koltuğunda sırasını bekleyen müşteri de
çoğu zaman yaşadıklarının gerçek olup
olmadığını sorar kendine. Şehirde otu-
ran ve sırasını bekleyen bu müşteri ya-
zardır. Berber, çırağını jilet almaya gön-

derir ve çırak gelmeyince berber de ar-
kasından koşar. Sonra bu berber ve çı-
rak kasabada bir araya gelirler. Onlar
romandaki kasabada bir araya gelme-
den orada onları bekleyen uyuyan di-
ğer müşteriye bakan yazar da şöyle der
kendine: "Ola ki, karmakarışık bir
yüzle henüz adını koymadığım o roma-
nı tasarlıyordum. Uzaklardaydım yani,
sözcükler ya da sayfalarca uzaklarday-
dım. Orada, henüz doğmaması gereken,
çocukluğumdan yontulmuş kepçe ku-
laklı bir çocukla karşılaşmışım. Ben
böylesi bir erken karşılaşmanın telâşıyla
boğuşurken, o rastgele bir bölüme dala-
rak birkaç sayfayı çoktan işgal etmişti.
İstesem onu ilk düşündüğüm gibi roma-
nın son sayfasından sonraki yere kolay-
ca atabilirdim belki, ama içindeki bir
nokta buna elvermiyordu." Sonra yazar,
yaratığı romanın içindeki kahramanla-
rın neredeyse hepsinin kimliğine bürün-
ür. Bir Berber olur, bir Cennet'in oğlu,
bir Güldeben. Onların kimliğinde yarat-
tığı ortamları birlikte anlatır romanını ve
"Bence anlattıklarınız bir rüya" dedirtir
onlara. Bazen de onların kimliğinde ol-
duğunu açıkça duyurur okura. "Kapi-
dan girdiğimde berber tıpkı benim gibi,
kulağı çoktan silinip giden pat pat ses-
lerinde, tek başına oturuyordu." Böyle-
ce şehirde bir berberin koltuğunda düş-
lediği romanını kasabada gerçek hâline
getirir. Ancak şehirdeki berber koltu-
ğunda düşündüklerinin de bir rüya ola-
bileceğini yanındaki diğer müşterilerle
konuşarak hissettirir. Sonra da bu düş-
üncelerini doğrudan okura anlatır:
"Belki ben, kayıp bir kentten getirilen o
caddedeki berber dükkânında, büyük
bir anımsayışın parçalarına tanık olmuş-
tum yalnızca; çırağın hareketlerini izler,
berberle konuşur, yüzü sabunlu adamın
düşünü tartışır ya da aynanın üstündeki
güvercin resmine bakarken hiç farkında
olmadan o parçaların arasında dolanıp
dururdum." Bazen de şöyle der okura:
"...hatta bana aylar önce bir roman oku-
muşum da unutmuşum gibi geliyor..."

Romanda sadece yazar, romanındaki
kahramanların kimliğine bürünmez, ro-
manın içindeki kahramanlar da birbirle-
rinin içinden seslenirler bazen birbirleri-
ne:

"Hep birlikte bulalım o katili" dedi
Rıza, Cingil Nuri'nin içinden.

Reşit şaşırılmıştı.
'Bulalım' dedi. Rıza'ya mı yoksa Nuri'
ye mi seslendiğini bilemeden."

Bazen de bir roman kahramanının için-
de birçok roman kahramanı oluverir ay-
nı anda: "... Bir yandan da Nuri'nin için-
deki Rıza'nın yüzünde berberi arıyordu.
Sesini duyabildiğine göre o da oralarda
bir yerde olmalıydı. Belki de çırağıyla
birlikte gelmişti."

Yazar, romanına devam edip etmediğinin bile farkında olmayan roman yazarının durumunu da gözler önüne serer: "Apartmanın önüne geldiğimde, başını kaldırıp üçüncü kattaki adamın penceresine baktım; her zamanki gibi bir kanadı açıktı. İşte bu iyi, dedim merdivenleri yorgun adımlarla tırmanırken kendi kendime, karşıma çıkan onca engelle karşı hâlâ yazıyorum demek ki..."

Toptaş, yazdığı romanın asıl kahramanının 'yazdığı roman' olduğunu eserinin sonunda açık bir şekilde anlatır okuruna:

"Şunlar senin Perma-Sharp marka jiletlerin," dedi kutuyu uzatırken, 'biraz geç kaldım kusura bakma, ama bizim market açık değildi, taa caddenin öteki ucuna dek yürüdüüm.'

'Gazete aldın mı?' diye sordu karım mutfaktan.

'Evet,' dedi oğlum, 'biliyor musunuz ne yazıyor?'

'Ne yazıyor?'

'Bir kızı ayı kaçırmış!'

'Gölgesizler' romanı, son dönem edebiyatının iki temel unsurunu bir araya getiriyor: Birincisi artık anlatılacak yeni bir şey kalmadığı söyleyenlere inat bir yenden yazma 'değil, yaratma işlevini üstleniyor; ikincisi romanın bizzat kendisini kahraman hâline getirerek modernist roman örneğini teşkil ediyor.

'GÖLGESİZLER'İN ÇATISINI OLUŞTURAN MASAL

Yazar, 'Gölgesizler' romanında başta da belirttiğimiz gibi efsane ve masal gibi unsurları da kullanmış. Bunlardan özellikle bir masal, romanın çatısını oluşturmuş. Kendi doğduğu, büyüdüğü Çal ve çevresinde anlatılan bu masal yazılı kaynaklara geçirilmemesine rağmen anlatıla bugüne kadar gelmiştir. Söz konusu masalı Denizli yöresindeki yerel anlatımıyla aktarmak isterim:

AYIGABAK MASALI

Evvel zaman içinde, galbur saman içinde, develer tellalken pireler berberken Ayıgabak adında yarı beline gada ayı öye yarı insan bir mahlukat varmış. Bu mahlukat Eşele Dağı'nda yaşa, yoldan geçenleri soya, sovana çevirmiş. Dağ başındaki ininde de soyduğu her şeyi saklamış.

Bi gün bizim köyden Hörü Billa'nın Hatme'yle oğlan gardaşları goyun güme gitmiş. Ayıgaban ininin önünde goyunları güdekene Ayıgabak, Hatme Gız'a vurulmuş. Gözüne uyku girmez olmuş gari. Gece gündüz onu düşülmüş. Bir gün Hatme Gız'ın oğlan gardaşları goyun güdekene vurmuş beline

gızı, kaçırılmış, inine sokmuş.

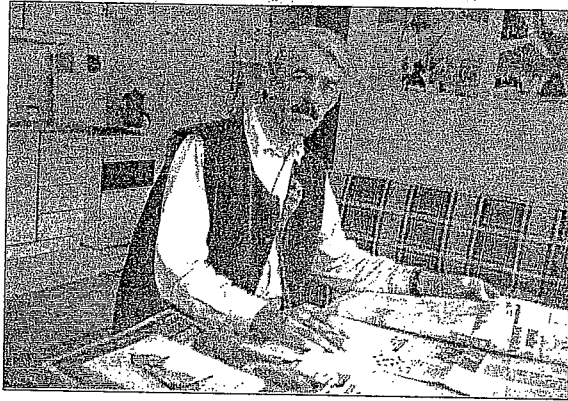
Hatme Gız bağirdiye de çağirdiye de ününü bicene duyuramamış. Ayıgabak'dan gorktundan da onun dediklerini yaparmış. Ayıgabak yolları kese, sende yağ tenikesi benden bal tenikesi, undan un tenikesi ne bulduysa altın, gümüş, zinet, para pul, gecek, gönek, bu sat bi şeyi düzmüş ininin içine yerleştirmişimiş.

Eeeel... Hatme Gız da netsin gari, kaderine boyun eğmiş. Ona aş edivemiş, göneklerini yıkavemiş, evini çekip çevirmiş annecen.

Hatme Gız'ın çoban olan gardaşları sabahdan aşşama gada, akşamdan saba gada gız gardaşlarını ararlamış ellerinde tufengilen.

Ayıgabak bu, çok akıllı gari. Hatme Gız'ın dabanlarını yalarmış. Gız kaçmasın diye. Gızın ayak dabanları yara ol Dundan yürüyemez, kaçmazmış.

Bi vakit sona Ayıgabannan Hatme

Gız'ın üç dene oğlan çocu olmuş. Birinin adını Sacak, birinin adını Oklava, birinin adını da Hopaz gorlar. Çocukları da Ayıgabak gibi yarı beline gada ayı, aşşa tarafı insanmış.

Bir gün Ayıgabak yol kesmee gidince Hatme Gız da dizlerinin üstünde sürüne sürüne dışarı çıkmış. Bi de bakmış çayırda goyunla va. Bağırılmış, çağırılmış, bicen yok. Guyunnan yanına varmış, boynundaki gök boncuk yatarını goyunlardan birinin boynuna asmış. Aşamotu anası goyunla sağakene gızının gök boncuk yatarını görmüş. "Hi! Bu gök boncuk Hatmenin. Amanın gari Hatmem yaşayo, nerlere gelen giden gari" diye alıme durmuş. Hatme'nin oğlan gardaşları da: "Sen ne aleyon, sen hiç meraklanm, tasalanma. Biz Hatme'yi hinci bulu geliriz." deyip tüfenklerine sarınmışla yola düşmüşle. Goyun güdükleri yerleri saba gada aramışla, bulamamışla gari Hatme Gız'ı.

Ayıgabak sabah olunca gene yol kesme gide. Hatme Gız da hamır yoğuru,

ekmek ede. Hopaz'a: "Gidive de aççıg odun topla gel." der. Hopaz da odun toplama gide. Hatme Gız'ın oğlan gardaşları da ocan bacasının yanında durula: "Ulen burda ne varmış, burdan duman tütüyo" deye bacadan işele.

Hatme kız da yağmur yağıyo sanarmış ocakdan. Hatme Gız'ın oğlan gardaşları odun toplamaktan dönen Hopaz'ı görele, doom deye ateş edele, öldürüle.

Hatme Gız çocuklarına: "Ulan gidiverin de agenize bakın, gelin. Gök gürlöp ba yalım." der. Sacak'la Oklava da agalarına bakma gide. Gardaşlar onları da öldürüle, doom doom deye. Hatme Gız da: "N'oluyo bunna gelmecek mi?" deye dizlerinin üstünde sürüne sürüne dışa çıka, oğlan gardaşları da onu görüle: "Gardaşım, nerle dedin sen, nişlebbadın Ayagabak ininde, hadi biz seni alma geldik." deye gucaklala Hatme Gız'ı köye getirile.

Dellal ünlen kırk gün kırk gece düğün dernek gurala. Hatme Gız da çaoklarınan Ayıgaba merak ettiğinden biyo giden de bakan deye içinde geçiridurur. Bi gün evden çaça. Atılan ininin önüne geli. Çocuklarının öldüğü görünce ağla gari. Eee,napsın ağlamasın da gari, kendi çoklarımış. Ölü yataken hepiciini.

Ondan kelli Hatme Gız'ın oğlan gardaşları da kaçtıgını görünce gartırlarını almışla yanlarına, ine gitmişle. Ayıgabannan Hatme gucekleşiken görmüşle: "Hatme Gız çekil ordan, Ayıgaba da öldürcez." demişle. Hatme de: "Ellemen o benim gocam, çoklarımı öldürdünüz yetmeyo mu?" demiş.

Oğlan gardaşları da: "Necen sen bu ayıyılan, hursız köpeğilen." deye Ayogaba da furmuşla, doom. O da ölmüş. "Geberttik işte hade eve gidem" deye Ayıgaban gatar gatar altınlarına, zinetlerine, ipeklerine, yağ tenikelerine, bal tenikelerine, hahlara, kilimlere, her bir şeyine el gomuşla. Evin yolunu dutmuşla. Hatme Gız da çağırılmış: "Nettiniz Ayıgaba'ma. Allah belanızı vesin. Yağlı gırşun önüne gelin emi, boynunuz altına gelsin. Teneşire gelesicele, kokar deyuşla" deye ağlamış.

Dağladan bal getiren Ayagaba'm
Yollardan yağ getiren Ayıgaba'm
Altınlarla gümüş getiren Ayıgaba'm
Şinci nerelere gittin gari
Beni godun da gittin mi gari
Ben hinci necen gari
Nerlere giden gari
Kime ne deyen gari
deye yas dutmuş. Oğlan gardaşları da "bu gızdan bida hayır gelmez" deye bir gırşun da ona sıkılmışla, öldürmüşle. ■

